

Eurorealismi déjã vu

Igor Gräzin (RiTo 18), Riigikogu liige, Eesti Reformierakond

Viie aasta eest tähendas eurorealism võimet näha ohte, mis tulenesid Euroopa Liidu liigsetest ambitsioonidest ja tsentraliseeritusest, nüüd tähendab realism seda, et tuleb kainelt hinnata ohte, mis euroliitu tulevikus ootavad.

Kui Eesti alles astus Euroopa Liitu ja me nägime, kuidas see toimus, muutusid paljud inimesed euroskeptikuteks. Muide, vale termin – meie olime eurorealistid, mis sellest, et isegi meie ei näinud Euroopa tegelikkust ette õigesti, entusiastidest rääkimata.

Välissuursaadikud sinikollaste õhupallidega mööda laatu seilamas, tohutu kogus sinitähelisi pabereid, millest purunesid postkastide õrnad ukсед ja ideoloogia: Eesti on küll ka tähtis, aga tegelikult on meie tulevik Euroopa Liidus. Selle liiduta jääme üksi! Euroopa Liidu raha on see, mis hakkab käigus hoidma Eesti majandust, mis muidu jääb Venemaa ainutallata. Ja üldse on Euroopa Liit juba ammu konföderatsioon, aga Eesti värske kogemus aitab ta suunata “demokraatliku föderatsiooni” teele.

Ei salga, säärane asi ehmatas ära. Mulle, kes ma olin kirjutanud terve teooria suveräänsusdeklaratsiooni ettevalmistamiseks ja sõnastamiseks, kangastusid kaks vana tonti: esiteks see, et suur juhtimise ja kontrolliosa läks Eestist minema (selle vastu olin ju öelnud – suveräänsus on kõrgeim võim oma territooriumi üle), ja teiseks Nõukogude korra taastamine (mille kohta deklaratsioonis kirjutasin, et võim jaguneb seadusandlikuks, täidesaatvaks ja kohtulikuks – põhimõte, mis euroliidus tänini üsna segane ja mittetoimiv).

Ent juhtus see, mida ei osatud ette näha. Gallialiku *esprit'* ja d'artagnanliku hooga kirjutatud uus Euroopa põhiseaduslik lepe ei teostunud. Vähe sellest, selle läbikukkumine ei tähistanud *status quo* säilimist, vaid Euroopa Liidu autoriteedi ja võimusuuruse olulist tagasiminekut. Sama kordus ka nn Lissaboni leppega ning siit edasi võime öelda – praegu on Euroopa Liidu kui teatavatel alusdokumentidel rajaneva struktuuri seisund üsna habras. Hapram kui siis, kui meid Euroopa Liitu nii tungivalts kutsuti, et me viisakusest järele andsime. Seega on olukord vaimselt ja poliitiliselt muutunud täpselt 180 kraadi.

Asja tuumani ulatuv tõdemus

Jättes kõrvale kirevate hilpudena Euroopa Liidu kohal hõljuvad kõlavad programmid ja projektid, mida tegelikult saaks teostada ka rahvuslikul tasandil, jääb alles asja tuumani ulatuv tõdemus – ühtse Euroopa tulevik on hädaohus. Näiteid pole vaja kaugel otsida: erimeelsused Vene ja Gruusia sõja küsimustes, erisused Kosovo poliitikas, alailmsed katsed teha suure Euroopa Liidu sees veel mingi väiksem ja elitaarsem Euroopa Liit, vastandlikud majanduspoliitikad (sotsialismist vabaturuni), kõikvõimalike eristaatuste otsimine suhetes Venemaaga, väga erinevad integratsioonimäärad USA-ga, “suurte” jätkuvad “mängud” väikeste selja taga, administratiivse aparaadi jätkuv ohjeldamatu kasv, võimupädevuste vähenemine, mida näitab käitumine praeguses majandussituatsioonis. Praegune eurorealism on seisukoht, kuidas Euroopa Liitu päästa, kuid mitte kui *art for the art's sake*, vaid sellepärast, et Euroopa Liitu tema muutunud kujul on meil tõesti vaja. Täpsustan: muutunud Euroopa Liidu all ei mõtle ma läbikukkunud lepingute alusel tehtud muudatusi, vaid libisemist anarhiasse, mis sai uue tõuke põhiseadusliku leppe läbikukkumisest.

Putini ajastu *crescendo* oli nn külma sõja aegse Venemaa positsiooni taastamine nüüd mitte enam relvaahvarduste, vaid kontrolli jõul maailmale ja Euroopale oluliste energiaressursside üle. Ja kuigi Venemaa n-ö gazpromiseerimine osutus suurel määral bluffiks, on tõsiasi see, et seda retoorikat võeti tõsiselt ja viidi ajuti ka ellu tõsiselt. Polnud

raske märgata gaasitransiidi huve Vene-Gruusia sõjalise konflikti taga. Selle nimel leiti teid ja vahendeid uute trasside rajamiseks, et suurendada juhtmetealuste riikide poliitilist sõltuvust. Oli aegu, mil seda relva – energiašantaazi – ka tegelikult kasutati. Piitsa ja prääniku poliitika magusama poolena sõlmis Venemaa eraldi sooje kokkuleppeid Saksamaaga Balti riikide selja taga ning eesmärgiga survestada Ukrainat, Valgevenet ja Poolat ning eriti veel Itaaliaga. Selle kinnitus, et näiteks meilgi laialt debateeritud Nord Streami projekt kukub tõenäoliselt läbi, tuli täna – nende ridade kirjutamise ajal novembris –, rääkimata juba eelnenud blufist Stokmani maardlate piisavusest Nord Streami käigushoidmiseks.

Õnneks taipas Euroopa Liit veel õigeaegselt, et energiasõltuvust Venemaast tuleb otsustavalt vähendada. Kuid õppimata on jäänud teine õppetükk: ega sellepärast veel energiata elada saa, sealhulgas ka Venemaa omata. Siit järeldus – energiapoliitika vajab oma läbiva iseloomu tõttu, nagu ka rahapoliitika, erilist üleeuroopalist korraldust. Minu pärast kas või maksimaalset tsentraliseerimist Euroopa Liidu kui terviku huvides. Väikestena suurte tiiva all on meil sellest ainult võita.

Mida tahta europarlamendilt

Seoses tulevaste valimistega seda, et... kui ligi 30 Euroopa võimukamat inimest ei saanud Euroopa Liidu muutmisega hakkama, siis mida tahta ühelt väikeselt europarlamendi saadikult. Ka see arusaamine tuleneb soovist olla eurorealist. Kuid ei tähenda kaugeltki eurovalimiste tähtsusetust Eestile. Vastupidi, erinevalt teistest valimistest on need eriti vastutusrikkad. Sest kui me valla tasemele vale inimese valime, siis – jama muidugi –, aga küll ülejäänud ja targemad meie vallast tema vead ära parandavad. Seevastu europarlamendis on meil ainult kuus saadikut, alla ühe protsendi täiskoosseisust, seetõttu omandab siin iga saadiku hääl, tegemine või hetke mahamagamine eriti suure kaalu. Arvan, et Euroopa Liidu hääbumise taga on olnud suuresti see, et aegade jooksul on liit muutunud väga selgest poliitilis-majanduslik-juriidilisest ühendusest millekski amorfseks nagu ÜRO. Tulemus on kümnete tuhandete ametikohtade ja miljonite paberite tekkimine, mis ei tee ega muuda midagi, üksnes halvavad sellegi ratsionaalsuse, mis Euroopa Liidus on. Ühe sõnaga, asi pole selles, et olemasolevat süsteemi veel kuhugi edasi arendada – mis tähendab veel kord uusi pabereid, näiteks projekte ja programme, ning veel rohkem inimesi, arendajaid –, vaid selles, et keerata Euroopa Liit tagasi kuldaega, kuhugi tema olulisima aluse, Rooma 1957. aasta lepingu juurde. Aga kuidas ja kas see muutumine toimuma hakkab, taevast seda teab.

Minnes 1989. aastal sama suurde ja bürokraatlikku süsteemi nagu Euroopa Liit – NSVL Rahvasaadikute Kongressile –, ei lubanud me midagi peale IME tunnustamise ja Molotovi-Ribbentropi pakti denonsseerimise, aga tulime tagasi täisiseseisvuse tunnustamisega. Ka nüüd ei saa lubada üks poliitik – kui ta aus on – midagi väga konkreetset europarlamendis. Aga eurorealist saab lubada ühte küll: lähtuda põhimõttest, mis parafraseerib suurt vene lavakunstnikku Konstantin Stanislavskit (“armastage kunsti endas ja mitte ennast kunstis!”): ärgem armastagem Euroopat Eestis, vaid armastagem Euroopas Eestit. Sellest lähtudes arvan, et tähelepanu pühendamise asemel ilmast ilma käivatele Euroopa Liidu reformidele võiks eurorealist asuda vaikselt üleeuroopalist energiasüsteemi looma ja juurutama põhimõtet, et vähemalt energiaküsimustes istub Venemaa vastas üks Euroopa Liit, kelle liikmete solidaarsust ei saa mõõta naftabarrelites ega gaasikuupmeetrites.